

ВПЛИВ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ ТА ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ НА РОЗВИТОК ДЕМОКРАТІЇ: ПОЛІТИКО-УПРАВЛІНСЬКИЙ АСПЕКТ

Григорій Ситник (*відповідальний автор), доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри державного управління, Київський національний університет імені Тараса Шевченка (Україна), <https://orcid.org/0000-0002-3083-5733>,
e-mail: sgp1000@ukr.net

Анастасія Штельмашенко, кандидат політичних наук, асистент кафедри державного управління, Київський національний університет імені Тараса Шевченка (Україна), <https://orcid.org/0000-0002-7998-3729>,
e-mail: shtelmashenko_ad@knu.ua

Отримано: 06.09.2019

Ухвалено до друку: 25.11.2019

Опубліковано: 27.12.2019

Ситник Г., Штельмашенко А., (2019). Вплив політичної системи та діяльності політичних партій на розвиток демократії: політико-управлінський аспект. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Державне управління, (12), 63-74. <https://doi.org/10.17721/2616-9193.2019/12-6/8>

Анотація

Мета статті полягає у комплексному дослідженні політико-управлінських аспектів впливу політичної системи та діяльності політичних партій на формування демократичних засад суспільного розвитку.

Під час дослідження використовувався комплекс логічних методів, зокрема, порівняльно-історичний, порівняльно-політичний, абстрактно-логічний, а також загальнонаукові підходи: компаративний та бібліографічний.

У статті представлено комплексне дослідження політико-управлінських аспектів впливу політичної системи та діяльності політичних партій на формування демократичних засад суспільного розвитку. Показано, що визначальною рисою функціонування будь-якої політичної системи є її взаємопов'язаність з іншими підсистемами суспільства, тому ступінь її демократичності та проблеми становлення мають національні особливості, а спосіб функціонування влади є визначальним критерієм типології політичних систем. Тому при дослідженні впливу політичної системи на формування демократичних засад суспільного розвитку, зокрема, необхідно розглядати сукупність політичних інститутів, стосунків та політико-правових відносин за допомогою яких регулюються суспільні відносини, забезпечується життєздатність та ефективність функціонування того чи іншого типу системи, вплив якої на розвиток вказаних засад забезпечується виконанням її функцій (нормативно-регулятивної, інформаційно-комунікативної та інших). Встановлено, що становлення демократичної системи публічного управління в Україні залишається пріоритетним завданням сьогодення та водночас виокремлено фактори, які гальмують вказане становлення, серед яких, зокрема, роз'єднаність національної еліти, слабкість політичних інститутів, політична корупція. Це дозволило дійти висновку, що успішність вирішення цього завдання на вітчизняних теренах суттєво залежить від поєднання переваг консервативного та демократичного типів прийняття та реалізації політико-управлінських рішень, які розглядаються як квінтесенція задоволення політичних вимог індивідів, соціальних груп тощо у процесі регулювання соціальних відносин. З огляду на це акцентується увага на важливості домінування передусім державницького характеру в діяльності політичних партій, як головних суб'єктів формування політичного простору, інститутів держави та оптимізації політико-

управлінських процесів, чого в Україні не спостерігається, що є головним чинником низької ефективності механізму відповідальності політичної влади перед виборцями.

Наукова новизна статті полягає у виконанні комплексного дослідження політико-управлінських аспектів впливу політичної системи та діяльності політичних партій на формування демократичних засад суспільного розвитку.

Практична значимість статті пов'язана з можливістю подальшого використання її матеріалів у навчальному процесі та науково-дослідних розвідках при дослідженні політико-управлінський аспектів впливу політичної системи та діяльності політичних партій на становлення сучасної системи демократичного врядування в Україні у контексті виявлених факторів, які породжують значні труднощі щодо становлення вказаної системи на вітчизняних теренах.

Ключові слова: політична система, політичні рішення, управлінські рішення, державне управління, демократичне врядування, політичні партії

Вступ

Важливим компонентом сучасного суспільства є політична система, головною метою якої є організація та підтримка процесів регулювання його життєдіяльності в усіх сферах суспільного життя. Як свідчать результати фундаментальних досліджень, виконані видатними представниками філософської, соціологічної та політологічної думки принциповою особливістю функціонування політичної системи є те, що вона тісно взаємопов'язана з іншими підсистемами, а в демократичних суспільствах і з діяльністю політичних партій. Проте, незважаючи на наявний науковий доробок дослідження комплексного впливу політичної системи та політичних партій на формування демократичних засад суспільного розвитку, у тому числі його політико-управлінського аспекту, зокрема й у контексті сучасних умов державотворення в Україні, продовжує залишатися актуальним науковим завданням.

Джерела

20 та останні десятиріччя 21 століття демонструють активізацію наукового дискурсу щодо перспектив та ризиків подальшого розвитку демократичних процесів у контексті трансформації та впливу політичних систем, а також формування та діяльності політичних партій на розвиток демократії. Йдеться, як про дослідження виконані видатними представниками філософської, соціологічної та політологічної думки Заходу, зокрема, Габрієлем Алмондом (Almond 2002), Ханною Арендт (Arendt H. 2014), Реймоном Ароном (Aron 1993), Зігмунтом Бауманом (Bauman 2005), Ульріхом Беком (Beck 2007), Максом Вебером (Weber 2018), Морісом Дюверже (Duverger 2002), Вейном Парсонсом (Parsons 2006), Елвіном Тоффлером (Toffler 2003), Френсісом Фукуямою (Fukuyama (2004), Самюелем Хантингтоном (Huntington 2003), Освальдом Шпенглером (Shpengler 1998), так і Сходу. Так, в Україні, яка обрала європейський вектор свого розвитку, що об'єктивно зумовлює необхідність формування інституційних засад публічного управління з урахуванням досвіду західних демократій, предметом дослідження українських науковців: Едуарда Афоніна (Afonin 2010), Валерія Бакуменка (Bakumenko 2015), Валерія Бортнікова (Bortnikov 2007), Ярослава Бережного (Berezhny 2010), Олексія Валевського (Valevsky 2010), Сергія Васильченка (Vasilchenko 2020), Андрія Газіна (Gazin 2020), Людмили Герасіної (Gerasina 2008), Лілії Гонюкової (Gonyukova 2009), Володимира Горбатенка (Gorbatenko 1999; 2004), Олега Данильяна (Danilyan 2008), Миколи Панова (Panov 2008), Ольги Руденко (Rudenko 2015), Олександра Скрипнюка (Skripnyuk 2006), Валерії Токовенко (Tokovenko 2001), Вікторії Тучі (Tucha 2015), Юрія Чигиріна (Chigirin 2004) та інш. стали поміж іншого концептуальні засади взаємодії політики й управління, модернізація політичних систем, сутність демократії в українських реаліях, стратегічні цілі модернізації українського суспільства, діяльність політичних партій, як інститутів державної політики, проблеми імплементації політичних рішень в державному управлінні, взаємозв'язок політичного керівництва і державного управління. Водночас, виконаний аналіз дозволяє дійти висновку, що особливість більшості наявних науково-дослідних розробок полягає у концентрації на певному предметі, або ж в широкому узагальненні

характеристик впливу політичної системи та діяльності політичних партій на розвиток демократії. Тому пропонується комплексний підхід щодо дослідження саме політико-управлінських аспектів впливу політичної системи та політичних партій на формування демократичних засад суспільного розвитку та артикуляція на чинниках, які здійснюють негативний вплив на становлення демократичної системи публічного управління в Україні, що й зумовлює мету дослідження.

Методологія

Складність і специфіка досліджуваної теми зумовили використання сукупності методів емпіричного і теоретичного рівнів пізнання, що дало можливість сформулювати відповідні теоретико-методологічні засади дослідження, а саме використовувався комплекс логічних методів, зокрема, порівняльно-історичний та порівняльно-політичний (для виявлення та характеристики особливості трансформації політичних систем та ролі політичних партій у контексті розвитку демократичних засад буття сучасного суспільства) абстрактно-логічний (для здійснення теоретичних узагальнень і формулювання висновків дослідження), а також загальнонаукові підходи: компаративний та бібліографічний. Компаративний метод дозволив виокремити фактори, які заважають становленню демократичної системи публічного управління та адміністрування в Україні, а бібліографічний метод - дослідити низку першоджерел, в яких викладено концептуальні засади щодо впливу політичної системи та політичних партій на розвиток демократії в сучасному світі.

Результати

Принциповою особливістю становлення та функціонування політичної системи є те, що вона тісно взаємопов'язана з іншими підсистемами суспільства, які забезпечують регулювання суспільних відносин в економічній, культурній та інших сферах життєдіяльності людини (індивіда), соціальних груп, суспільства в цілому та інститутів держави, а в демократичних суспільствах - і з формуванням та функціонуванням політичних партій. Тому дослідження різних аспектів впливу політичної системи та політичних партій на розвиток демократичних засад суспільного розвитку постійно перебуває в колі наукового дискурсу. Це повною мірою стосується й дослідження політико-управлінських аспектів вказаного впливу у контексті національного розвитку тих чи інших країн.

Як відомо, існують два принципових підходи при дослідженні проблем становлення та функціонування політичної системи: "вузький" та "широкий". В їх межах вплив політичної системи та політико-управлінських рішень на розвиток демократичних процесів оцінюється по-різному. Так, за вузького підходу (наприклад, у колишньому СРСР), політичну систему ототожнювали з політичними інститутами (державою, комуністичною партією) і трудовими колективами, включаючи до неї механізми здійснення політичної влади й управління (політичні установи, організації, норми). Водночас її елементами не вважалися відображенням політичної діяльності у свідомості людей й, відповідно, політичні ідеї, цінності, політична культура, що характерно для широкого підходу.

В цілому ж, у кожній країні дослідження проблем становлення та функціонування політичної системи мають свої особливості. Наприклад, при дослідженнях увага може акцентуватися на ролі держави в політичній системі та змісті політичних процесів (ФРН) або ж на структурі та змісті політичної діяльності, а також політичних технологіях (Україна). Проте у будь-якому випадку спосіб функціонування влади є визначальним критерієм типології політичних систем, серед яких, як правило, вирізняють; ліберально-демократичну (континентально-європейську); конституційну (англо-американську); авторитарну; тоталітарну (фашистська Німеччина та Італія). Водночас, вказані типології є базовими, тому не дозволяють виключно в їх межах не тільки системно описати існуючі політичні системи багатьох країн, а й дослідити їх вплив на розвиток демократії.

Так, існуючу політичну систему КНР багато дослідників вважають бюрократично-авторитарною. Значною мірою така думка ґрунтується на тому, що Конституція КНР встановлює керівну роль Комуністичної партії Китаю у суспільстві та державі, а також на нехтуванні аксіомою демократії - принципом поділу влади. Проте згідно цієї ж Конституції державна влада розуміється як

демократична диктатура народу під керівництвом робітничого класу, а органами державної влади вважаються тільки представницькі інститути, створені за типом рад (як у колишньому СРСР). Особливістю Китаю є й суттєва суперечність між економічною і політичною системами. Як зазначає Людмила Герасіна має місце: "з одного боку, порівняно ліберальна економіка з елементами ринкового господарства обмежена лише державним регулюванням, а з другого — існує авторитарна (прокомуністичного зразка) бюрократична політична система з диктатом державної ідеології та керівною роллю Комуністичної партії Китаю" (Gerasina 2008, pp. 113).

З огляду на викладене, варто погодитися з тими, зокрема, Едуардом Афонінін, Ярославом Бережним та Олексієм Валевським на думку яких при дослідженні політичних систем їх необхідно розглядати як "сукупність політичних інститутів, політичних ролей, стосунків, процесів, політико-правових відносин, політико-правових норм, політичної культури, за допомогою яких утверджується і функціонує політична влада, регулюються суспільні відносини, досягається соціальна та політична стабільність" (Afonin, Berezhny, Valevsky 2010, pp. 60).

Як правило, тільки в сукупності вказані складові дозволяють дати вичерпну характеристику політичної системи, зокрема, оцінити її легітимність, життєздатність та ефективність функціонування. При цьому роль тих чи інших складових політичної системи значною мірою залежить від її типу. Наприклад, в ліберально-демократичних політичних системах значну роль відіграють інститути недержавного характеру: політичні партії, рухи, інститути громадянського суспільства, засоби масової комунікації тощо. В тоталітарних системах та певною мірою в авторитарних, принципово важливою є офіційна ідеологія, як світоглядні уявлення про державу та суспільство, ціннісні орієнтації та вірування певних соціальних груп.

Варто зазначити, що через об'єктивну динамічність політичних процесів в демократичних суспільствах у політичній системі також відбуваються ті чи інші зміни. Характер та інтенсивність цих змін залежать від сукупності факторів, які є причиною якісно-кількісних перетворень зумовлених, наприклад, характером взаємодії політичної системи з іншими системами. При цьому принципово важливим є те, що вплив політичної системи на характер змін в системі публічного управління, залежить від ефективності виконання функцій політичною системою, передусім: нормативно-регулятивної; репрезентативної; інтеграційної; організаційної; інформаційно-комунікативної. Наприклад, виконання організаційної функції має за мету зміцнення влади, розвиток і вдосконалення політичних інститутів, забезпечення їх стабільного функціонування, а інформаційно-комунікативної – залучення громадян до політичних процесів. Принципово важливим є також якісне виконання нормативно-регулятивної функції, тобто прийняття адекватних ситуації політичних рішень, наприклад, законів. Ці рішення по суті є політико-правовим забезпеченням публічного управління, передусім органів виконавчої влади й водночас відображають процес взаємодії між політичною системою і публічним управлінням.

Загальновідомо, що політична система сучасної України знаходиться на етапі свого розвитку. Тому реформування системи публічного управління у контексті становлення демократичного врядування залишається пріоритетним завданням. Водночас успішність вирішення цього завдання суттєво залежить від ефективності механізмів прийняття та імплементації політико-управлінських рішень. Як показали у своєму дослідженні Валерій Бакуменко, Ольга Руденко та Вікторія Туча, в кінцевому підсумку прийняття вказаних рішень є квінтесенцією задоволення політичних вимог (індивідів, соціальних груп тощо) у процесі регулювання соціальних відносин, а їх реалізація – здійсненням політичної влади при управлінні суспільством (Bakumenko, Rudenko, Tucha 2015). Зазвичай прийняття цих рішень поєднує в собі елементи раціонального вибору політичних цілей та соціальну взаємодію людей, зорієнтовану на виявлення та оцінювання факторів, які впливають на їх вибір. Тому вплив політико-управлінських рішень на становлення системи демократичного врядування, а відтак і на реформування системи публічного управління, можна оцінити шляхом аналізу процесу підготовки, прийняття рішень та реалізації цих рішень.

Головною метою у процесі підготовки політико-управлінського рішення є виявлення та структурування політичних проблем та вимог щодо їх вирішення. У цьому процесі мають приймати участь як формальні, так і неформальні структури, оскільки, як правило, різні соціальні групи мають своє уявлення щодо змісту цих проблем та актуальності їх вирішення. Це породжує певні суперечки та

дискусії, наприклад, між політичним керівництвом держави та опозицією, між цивільними та військовими тощо. Проте у будь-якому випадку мають бути визначені політичні цілі, засоби та способи їх досягнення, які мають враховувати позиції органів державної влади, інститутів громадського суспільства та зацікавлених груп. Для врахування цих позицій, як правило, щодо кожної цілі пропонують кілька варіантів (альтернатив) досягнення необхідних результатів.

Вибір методів прийняття політико-управлінських рішень також залежать від багатьох чинників, але передусім від специфіки політичної проблеми, яка має бути вирішена, політичної культури (традицій), яка домінує в управлінських структурах, а також часу, який є у суб'єктів прийняття рішення. Тому вказані суб'єкти часто концентрують свої зусилля на пошуках можливих способів дій в тій чи іншій ситуації, а не оптимального рішення, оскільки таке рішення вимагає певного часу та ґрунтовної інформації, отримання та опрацювання якої також потребує часу.

Принципово важливим є й те, що при реалізації прийнятих політико-управлінських рішень, особливо тих які стосуються реформування систем життєзабезпечення та публічного управління, як правило, має місце зростання конфліктності між учасниками політичних процесів. Це зумовлено тим, що при реформуванні систем життєзабезпечення завжди вирішуються ті чи інші завдання щодо перерозподілу ресурсів (фінансових, матеріальних та інших), а при реформуванні систем управління, наприклад, органів виконавчої влади – перерозподіл функцій, повноважень та відповідальності. Тому політико-управлінські рішення можуть не задовольняти інтереси не тільки всіх суб'єктів політики, а й суб'єктів вказаних систем. Через це останні будуть прагнути різними способами, так би мовити "адаптувати" прийняті політико-управлінські рішення у контексті задоволення своїх потреб (інтересів), а інколи фактично ігнорувати ці рішення. Тому прийняті політико-управлінські рішення обов'язково мають передбачати відповідальність тих, на кого покладається їх виконання.

На жаль, в Україні контроль за виконанням прийнятих політико-управлінських рішень часто є досить низьким. Крім того, розповсюдженим способом ігнорування прийнятих рішень є посилення представників тих чи інших управлінських структур на те, що, мовляв, ми хотіли виконати це рішення, проте відсутні організаційно-правові механізми його реалізації. Водночас, часто навіть поверховий аналіз, дозволяє дійти висновку, що розробка цих механізмів мала бути розроблена саме зусиллями цієї структури. Після того ж, як вищі органи влади дають їм вказівку розробити відповідний механізм реалізації політичного рішення, з'ясовується, що для цього відсутні ті чи інші правові засади. Тому знову потрібно приймати політичне рішення (наприклад, у формі змін до чинного законодавства). Внаслідок цього вирішення назрілої та суспільно значущої проблеми "ходить по колу". Накопичений в Україні досвід реформування системи публічного управління багатий такими прикладами, що, очевидно, не сприяє наближення її до європейських стандартів.

Варто також зазначити, що залежно від типу прийняття політико-управлінського рішення (популізм, елітизм, консерватизм, демократизм) ефективність його впливу на формування демократичної системи врядування може бути досить різним. Наприклад, які відомо, головна риса популізму - пряма апеляція до громадської думки, опора на масові настрої, необґрунтовані обіцянки швидкого успіху тощо, а для елітизму – характерним є закритий характер прийняття та здійснення політичних рішень. У першому випадку рішення, як правило, мало ефективні (із-за очевидної проблематичності щодо їх виконання), а у другому – може виникнути значний спротив реформаторському потенціалу прийнятого рішення з боку представників управлінських структур. Консервативний тип передбачає максимально можливе збереження структури та функцій державних органів влади, традиційних форм і методів політичного регулювання та надає перевагу еволюційному суспільному розвитку. Проте такий тип прийняття та реалізації політико-управлінських рішень ефективний головним чином в умовах стабільних політичних режимів, що, на жаль, не характерно для пострадянських країн. Крім того, у випадку ж, коли ті чи інші реформи в системі публічного управління назріли, не варто очікувати від консервативного типу прийняття та реалізації політико-управлінських рішень більше ніж він може. Демократичний тип прийняття та реалізації політико-управлінських рішень культивує лояльне співробітництва з владою на основі взаємовідповідальних відносин між пересічними громадянами та її представниками, а останніх з опозицією. Вважається також, що за такого типу з арсеналу управління практично виключаються засоби насильства. Проте, з огляду на

події, які відбувалися впродовж 2018-2020 років навіть у демократичних країнах, зокрема у США, Франції, Іспанії, можна дійти висновку, що навіть у цих країнах демократичний тип прийняття та реалізації політико-управлінських рішень ще не реалізований повною мірою.

Виходячи із викладено вище, найбільш доцільним в умовах України на сучасному етапі державотворення було б органічне поєднання переваг консервативного та демократичного типів прийняття та реалізації політико-управлінських рішень метою яких є становлення демократичної системи публічного управління. Водночас варто зазначити, що значні труднощі на шляху прийняття та реалізації вказаних рішень породжуються низкою інших факторів, так би мовити, національного характеру. Серед них, зокрема: роз'єднаність національної еліти щодо соціально-економічних, ідеологічних, регіональних, мовних та інших питань суспільного розвитку; слабкість соціально-економічних та політичних інститутів (це, зокрема, проявляється в конфліктності між гілками влади та неефективній законодавчій діяльності депутатського корпусу); падіння моралі в суспільстві, як результат нехтування правовими засадами життєдіяльності суспільства та інститутів держави, а також політичної корупції; незадовільний підбір кваліфікованих кадрів для інститутів державної влади і, як наслідок, низька ефективність стратегічного планування практично у всіх сферах життєдіяльності, відірваності його від реалій сьогодення та можливих перспектив.

Таким чином, вибір адекватних методів прийняття та реалізації політико-управлінських рішень є одним із визначальних чинників становлення системи демократичного врядування. Разом з тим вирішення цього завдання ускладнюється тим, що в Україні до цього часу має місце з одного боку, незбалансованість, неузгодженість та суперечливість започаткованих реформ, а з іншого - безвідповідальність, нечесність та непрофесіоналізм значної частини лідерів політичних партій.

Як відомо, політичні партії стали визначальним інструментом набуття важелів державної влади та засобом практичного розвитку основ демократії у XIX ст. Це стало наслідком усвідомлення суспільством необхідності представництва інтересів різних прошарків населення при передачі влади їй, відповідно, в управлінні державою. Як зазначає з цього приводу американський філософ і публіцист японського походження Френсіс Фукуяма: "Сучасні держави ліберальної демократії, що виникли в кільватері Французької революції, були просто реалізацією християнської ідеї свободи і загальної людської рівності «тут і зараз»..., то було визнання того, що людина, що колись створила християнського Бога, змусила його спуститися на землю і оселитися в будівлях парламентів, президентських палацах та управлінських структурах сучасної держави" (Fukuyama 2004, pp. 307]. Незважаючи на те, що до цього часу мають місце методологічні суперечки стосовно "природи" передумов виникнення політичних партій, незаперечним фактом є те, що сьогодні саме їх діяльність є основною формою організації участі громадян у політиці та здійснення державної влади. При цьому політичні партії є не тільки структурованим об'єднанням людей, а й, як правило, носіями певної ідеології (політичного світогляду) метою якої є спонукання громадян щодо підтримки лідерів партій при боротьбі за владу або здійснення впливу на неї.

Сьогодні під ідеологією розуміється сукупність ідей та поглядів у політиці, філософії, праві, віровченні тощо, система теоретичних принципів, що відображає одну із форм суспільного буття, а відтак ідеологія зорієнтована не тільки на практичні інтереси людини, а на керування та маніпулювання свідомістю (Kovaliv 2007, pp. 403). Тому в ідеологіях часто відображені оцінки відносин людей до дійсності, соціальні проблеми, містяться програми соціальної діяльності, спрямованої на закріплення або зміну суспільних відносин тощо. Оскільки кожна суспільно-політична та соціально-економічна тенденція ґрунтується на певній ідеології, то незалежно від того виражена вона не явно чи ні, їй належить визначне місце в політиці. З огляду на викладене варто погодитися з Юрієм Чигирином, що політична ідеологія є певною сукупністю концептуально оформлених у контексті інтересів, ідеалів, настроїв людей, соціальних груп, суспільства та політичних партій ідей, уявлень та поглядів на політичне життя (Chigirin 2004). Оскільки разом із суспільною психологією, ідеологія зумовлює зміст суспільної свідомості, то політична ідеологія є різновидом корпоративної свідомості, яка відображає групову точку зору на хід політичного і соціального розвитку, що відрізняється схильністю до духовного експансіонізму, тобто розповсюдження і зміцнення свого панування над іншими (індивідами, соціальними групами, регіонами тощо). Через це політична ідеологія може

розглядатися як явище культури, тобто як сукупність набутих духовних цінностей та правил усередині соціуму, необхідних для його збереження та гармонійного розвитку.

Водночас, очевидно, що політична ідеологія на відміну від наукових знань, містить не тільки знання про політичні процеси, але й їх суб'єктивну оцінку носіями ідеології, тому її основними функціями, як правило, є: оволодіння суспільною свідомістю та впровадження в неї власних критеріїв оцінки минулого, сьогодення і майбутнього (цьому слугують, зокрема, створення і поширення політичних міфів); створення позитивного образу в очах громадської думки щодо пропонованих нею цілей політичного розвитку; згуртування громадян на досягнення вказаних цілей. При цьому передумовою успішного виконання цих функцій є інтегрування суспільства на основі політичних, економічних та інших інтересів певної соціальної групи або ж досягнення цілей, які не спираються на конкретні групи (цілі типу: «ми будемо комунізм»). Відмінності ж між різними типами ідеологічного обґрунтування політики зумовлені різними чинниками. Серед цих чинників, зокрема, оцінка ролі держави в суспільстві, засоби та способи та суспільно-політичних і соціально-економічних реформ, якість інституційних засад взаємодії суспільства та органів державної влади. Це означає, що ідеологія політичної партії не може бути цілісним світобаченням потреб суспільного розвитку, а є лише однією з течій у політичній думці, яка відображає позицію окремої соціальної групи та є лише елементом уявлень, характерних для неї. Тому плюралізм ідей є природним станом масової свідомості, що обов'язково має враховуватися при розбудові демократичних засад суспільного розвитку.

При цьому, незважаючи на ідеологію, яку артикулює та чи інша політична партія, її головною метою завжди є здобуття права на керівництво суспільством через організовані для цього суспільні групи та відповідним чином налагоджені механізми діяльності державного апарату, що й визначає їх місце у політичній системі суспільства та проявляються у політичному процесі. Його учасниками окрім партій є уряд, парламент, силові структури, групи тиску, громадяни, тому дослідники виокремлюють п'ять основних етапів політичного процесу та інститути, що здійснюють головну функцію на кожному етапі, а саме: артикуляція індивідуальних та групових інтересів – громадсько-політичні організації; відбір і об'єднання різних інтересів – політичні партії; вироблення політичного курсу - представницькі і законодавчі органи; реалізація прийнятих політичних рішень – інститути виконавчої влади; контроль і арбітраж виконання прийнятих рішень – інститути судового і конституційного нагляду (Almond, Powell, Strom, Dalton 2002). При цьому зміст цих етапів різниться у змагальних та однопартійних типах політичної системи, а також коли військові кола суттєво впливають на політичний процес (Almond, Powell, Strom, Dalton 2002, pp. 160-180). Проте у будь-якому випадку, політичним партіям належить пріоритетна роль на другому етапі політичного процесу, коли ті об'єднують у свою партійно-політичну програму різні інтереси та бачення індивідів і соціальних груп, а опосередковано вони причетні до здійснення всіх етапів політичного процесу, зокрема, виконуючи свої фракції у парламенті, впливають на реалізацію прийнятого політичного курсу держави.

Таким чином, кожна партія виходячи з прийнятої нею політичної ідеології визначає свої цілі та функції, виконання яких спрямовано на їх досягнення. Основною серед них є координація соціальних дій індивідів та соціальних груп, політичних, економічних та інших відносин відповідно до інтересів і потреб певних груп суспільства, а відтак формування відповідних типів політичного мислення і поведінки. Тому сьогодні науковий дискурс щодо з'ясування змісту діяльності політичних партій і, відповідно, політико-управлінської діяльності держави розглядається у контексті дослідження їхнього цільового впливу на забезпечення політично доцільного розвитку суспільних відносин. Цей вплив залежить від ступеня урахування політичних інтересів суб'єктів, яким належить державна влада та їх відповідності суспільним (загальнонаціональним) інтересам. З іншого боку, державницький характер політичних партій зумовлено тим, що їх завдання і функції визначає законодавство. При цьому варто вирізняти відмінність між політичною та державною владою. Виходячи із викладеного вище очевидно, що сутністю політичної влади є прагнення до домінування інтересів одних верств над іншими. Тому політична партія завоювавши право виконувати державні функції (реалізовувати загальнодержавний інтерес), все одно залишається партією і її влада не може ототожнюватися з державною владою. Водночас, не без підстав вважається, що наявність структурованих політичних партій є ознакою розвитку суспільства та наявності в ньому толерантності, що зумовлює дослідження не тільки ролі

інституту політичних партій у владних структурах, а й впливу політичних партій на ефективність публічного управління.

Роль політичних партій, які беруть участь у розробці та реалізації державної політики залежить від ступеня їх участі у вказаних процесах, який залежить передусім від форми правління і типу виборчої системи. Так, президентська, змішана чи парламентська форма правління визначає роль парламентських фракцій при створенні уряду та певною мірою, принципові засади організації взаємодії партій із гілками влади, а тип виборчої системи - роль партій в організації роботи законодавчого органу. Важлива роль належить партіям й щодо залучення громадян до демократичних процесів, оскільки, наприклад, наявність правлячих і опозиційних партій створює механізм політичної відповідальності влади перед виборцями.

Накопичений досвід державотворення в Україні, свідчить про необхідність урахування європейського досвіду щодо модернізації її політичної системи, зокрема, оптимізації політико-управлінських процесів. Як випливає із викладеного вище, носіями демократичних цінностей в демократичних суспільствах є політичні партії, які є головними суб'єктами формування політичного простору. Тому тільки структуровані та ідеологічні партії здатні сформуванати життєдіяльний коаліційний уряд, що зумовлює необхідність чітких правових вимог щодо організації їх діяльності. В Україні ж, з одного боку, станом на 1 липня 2020 року офіційно зареєстровані 352 політичні партії (за цим показником вона посідає перше місце в Європі), а з іншого, переважають не партії, засновані на політичній ідеології, а політичні проекти, успіх яких на виборах забезпечується доступом до ЗМІ та політичної реклами, через що 44% діючих партій хоча б раз змінили свою назву, а в останні роки кількість перейменувань партій перевищує кількість нових реєстрацій (Vasilchenko, Gazin 2020).

Таким чином в політико-управлінській сфері політичні партії відіграють провідну роль у будь-якій країні. Про це свідчить аналіз їх участі у політичному процесі та місце, яке вони посідають у політичній та владній системі. Проте, варто погодитися з Володимиром Горбатенко, що "для забезпечення політичного управління, адекватного потребам суспільства, недостатньо мати владу, надзвичайно важливим є вміння скористатися нею. Це вміння полягає у приведенні політичних відносин у відповідність із об'єктивними закономірностями соціального прогресу, а також в умінні керуватися ними в процесі управлінської діяльності" (Gorbatenko V.P. 2004 pp. 680). Дійсно, вказана влада є лише інструментом в руках партії для задоволення інтересів своїх ідеологічних прихильників.

Дискусія та висновки

Виконане комплексне дослідження політико-управлінських аспектів впливу політичної системи та діяльності політичних партій на формування демократичних засад суспільного розвитку дозволяє дійти наступних висновків. Визначальною рисою функціонування будь-якої політичної системи є її взаємопов'язаність з іншими підсистемами суспільства, а відтак ступінь її демократичності та проблеми становлення мають національні особливості, а спосіб функціонування влади є визначальним критерієм типології політичних систем. Тому при дослідженні впливу політичної системи на формування демократичних засад суспільного розвитку, зокрема, необхідно розглядати сукупність політичних інститутів, стосунків та політико-правових відносин за допомогою яких регулюються суспільні відносини, забезпечується життєздатність та ефективність функціонування того чи іншого типу системи, вплив якої на розвиток вказаних засад забезпечується виконанням її функцій (нормативно-регулятивної, інформаційно-комунікативної та інших). Встановлено, що становлення демократичної системи публічного управління в Україні залишається пріоритетним завданням сьогодення та водночас виокремлено фактори, які гальмують вказане становлення, серед яких, зокрема роз'єднаність національної еліти, слабкість політичних інститутів, політична корупція. Це дозволило дійти висновку, що успішність вирішення цього завдання на вітчизняних теренах суттєво залежить від поєднання переваг консервативного та демократичного типів прийняття та реалізації політико-управлінських рішень, які розглядаються як квінтесенція задоволення політичних вимог індивідів, соціальних груп тощо у процесі регулювання соціальних відносин. З огляду на це акцентується увага на важливості домінування передусім державницького характеру в діяльності політичних партій, як

головних суб'єктів формування політичного простору, інститутів держави та оптимізації політико-управлінських процесів, чого в Україні не спостерігається, що є головним чинником низької ефективності механізму відповідальності політичної влади перед виборцями. На нашу думку, перспективами подальших досліджень з цієї проблематики є обґрунтування підходів щодо якісно-кількісного оцінювання факторів, які породжують труднощі щодо становлення демократичної системи публічного управління у контексті діяльності політичних партій в Україні.

Бібліографія

- Алмонд Г., Пауэлл Дж., Стром К., Далтон Р. Сравнительная политология сегодня: мировой обзор: учебное пособие / сокр.пер.с англ. А.С.Богдановського, Л.А. Галкиной; под ред. И.В. Ильина, А.Ю.Мервиля.- М.: АспектПресс, 2002. — 537 с.
- Арендт Х. Между прошлым и будущим. Восемь упражнений в политической мысли. – М.: Изд-во Института Гайдара.- 2014.- 416 с.
- Арон Р. Демократия и тоталитаризм / Р.Арон. М.: Текст, 1993. – 303 с.
- Афонін Е.А., Бережний Я.В., Валевський О.Л. та ін. Концептуальні засади взаємодії політики й управління : навч. посіб. / за заг. ред. В. А. Ребкала, В. А. Шахова, В. В. Голубь, В. М. Козакова. - К. : НАДУ, 2010. – 300 с.
- Бакуменко В.Д., Руденко О.М., Туча В.В. Механізми імплементації політичних рішень в державному управлінні: монографія / В.Д.Бакуменко, О.М.Руденко, В.В.Туча. – К. : АМУ, 2015. – 184 с.
- Бауман З. Индивидуализированное общество / Пер. с англ. под ред. В.Л.Иноземцева. – М.: Логос, 2005. – 390 с.
- Бек У. Власть и ее оппоненты в эпоху глобализма. Новая всемирно-политическая экономия / Пер. с нем. А.Б.Григорьева, В.Д.Седельника; послесловие В.Г. Федотовой, Н.Н. Федотовой. — М.: Прогресс-Традиция; Издательский дом “Территория будущего” (Серия “Университетская библиотека Александра Погорельского”), 2007. – 464 с.
- Бортніков В. І. Політична участь і демократія: українські реалії: Моногр. – Луцьк: РВВ „Вежа” Волин. держ ун-ту ім. Лесі Українки, 2007. – 524 с.
- Васильченко С., Газін А. Партії «хамелеони» // Исторична правда: Український центр суспільних даних.- 8 липня.- 2020.- [Електронний ресурс]// <https://www.istpravda.com.ua/articles/2020/02/3/156968/>
- Вебер М. Политика как призвание и профессия. М.: Изд-во: Литера Нова. – 2018.- 232 с.
- Гонюкова Л. Політичні партії як інститут державної політики та управління: теоретико-методологічний аналіз : монографія / Л. Гонюкова. – К. : НАДУ, 2009. – 392 с.
- Горбатенко В. П. Стратегія модернізації суспільства : Україна і світ на зламі тисячоліть: [монографія] / В. П. Горбатенко. – К.: Видавн. центр "Академія", 1999. – 240 с.
- Горбатенко В. П. Політологічний енциклопедичний словник . - Вид. 2-ге, перероб. і доп. - К. : Генеза, 2004. 735 с.
- Дюверже М. Политические партии. М.: Изд-во: Академический Проект. – 2002. – 560 с.
- Ковалів Ю.І. Літературознавча енциклопедія: У двох томах. Т.2 . — К: ВЦ «Академія», 2007. — 608 с.
- Панов М.І., Герасіна Л.М., Данильян О.Г. та ін. Проблеми модернізації політичних систем сучасності: Монографія / За заг. ред. Л. М. Герасіної, О. Г. Данильяна – Х.: Право, – 2008. – 320 с.
- Парсонс В. Публічна політика: Вступ до теорії й практики аналізу політики / В. Парсонс; пер. з англ. О. Дем'янчука. – К. : Видавн. дім "Києво-Могилян. акад.", 2006. – 549 с.
- Скрипнюк О. В. Демократія: Україна і світовий вимір (концепції, моделі та суспільна практика). – К., Логос, 2006.-368 с.
- Токовенко В. Політичне керівництво і державне управління : проблеми взаємовідносин та оптимізації взаємодії / В. Токовенко. – К. : Вид-во УАДУ, 2001. –253 с.
- Тоффлер Э. Метаморфозы власти: Пер. с англ. / Э. Тоффлер. — М.: ООО «Издательство АСТ», 2003. — 669 с.
- Фукуяма Ф. Конец истории и последний человек / Ф. Фукуяма; Пер. с англ. МБ. Левина. — М.: ООО «Изд-во АСТ: ЗАО НПП «Ермак», 2004. — 588 с

Хантингтон С. Столкновение цивилизаций. М.: ООО «Изд-во АСТ».- 2003. – 603 с.

Чигирин Ю.Ю. «Політична ідеологія: минуле, сучасне, майбутнє», Фонд політичних стратегій ім. Джона Кеннеді. — К. : ДП «Видавництво Зовнішня торгівля», 2004. — 45 с.

Шпенглер О. Закат Европы. Том 1. М.: Мысль, 1998. — 663 с.

References

Afonin E.A., Berezhny Ya.V., Valevsky O.L. (2010). *Conceptual basis of mutual policy and management: manual*, ed. V. A. Rebkala, V. A. Shakhova, V. V. Golub, V. M. Kozakova K., NADU, 300 p.

Almond G., Powell J., Strom K., Dalton R. (2002). *Comparative Political Science Today: A World Survey: A Study Guide*, translation from english. A.S. Bogdanovsky, L.A. Galkin, M., Aspect-Press, 537 p.

Arendt H. (2014). *Between the past and the future. Eight Exercises in Political Thought*, M., Publishing house of the Gaidar Institute, 416 p.

Aron R. (1993). *Democracy and totalitarianism*, M., Tex, 303 p.

Bakumenko V.D., Rudenko O.M., Tucha V.V. (2015). *Mechanisms of implementation of political decisions in sovereign administration: monograph*, K., AMU, 184 p.

Bauman Z. (2005). *Individualized society*, trans. from english. V.L. Inozemtsev, M., Logos, 390 p.

Beck W. (2007). *Power and its opponents in the era of globalism. New World Political Economy / Trans. A.B.*

Bortnikov V.I. (2007). *Political fate and democracy: Ukrainian realities: monography*, Lutsk: "Vezha", 524 p.

Chigirin Yu.Yu. (2004). *Political Ideology: Past, Now, Future*, K., Publishing "International trade", 45 p.

Dem'yanchuk, K., Publishing house "Kiev-Mohyla Academy", 549 p.

Duverger M. (2002). *Political parties*, M., Publishing house: Academic Project, 560 p.

Fukuyama F. (2004). *End of history and the last person*, trans. from english M.B. Levin, M., "Publishing house АСТ", 588 p.

Gonyukova L. (2009). *Political parties as the Institute of sovereign policy and management: theoretical and methodological analysis: monography*, K., NAPU, 392 p.

Gorbatenko V.P. (1999). *Strategy of modernization of the suspension: Ukraine and the light on the evil of toughness monograph*, K., Publishing Center "Academy", 240 p.

Gorbatenko V.P. (2004). *Political encyclopedic vocabulary*, 2nd ed, K., Genesa, 735 p.

Grigoriev and V.D. Sedelnik M., Progress-Tradition; Publishing House "Territory of the Future", 464 p.

Huntington S. (2003). *Collision of Civilizations*, M., "Publishing house of AST". 603 p.

Kovaliv Yu.I. (2007). *Literary encyclopedia: in two volumes. V.2*, K., Publishing center "Academy", 608 p.

Panov M.I., Gerasina L.M., Danilyan O.G. (2008). *Problems of modernization of political systems of participation: monography*, Kharkiv: Pravo, 320 p.

- Parsons V. (2006). *Public policy: Introduction to the theory of practice of political analysis*, trans. from english O. Shpengler O. (1998). *The decline of the West*, Vol. 1, M., Thought, 663 p.
- Skripnyuk O. V. (2006). *Democracy: Ukraine and World aspect (concepts, models and practical practice)*, K., Logos, 368 p.
- Toffler E. (2003). *Metamorphoses of power*, Trans. from english, M., "Publishing house ACT", 669 p.
- Tokovenko V. (2001). *Political criticality and state management: problems of mutual relations and optimization of interaction*, K., NAPU, 253 p.
- Vasilchenko S., Gazin A. (2020). Party "chameleons", *Historical truth: Ukrainian Center for Public Data*, 8 july, [Electronic resource]: <https://www.istpravda.com.ua/articles/2020/02/3/156968/>
- Weber M. (2018). *Politics as a vocation and profession*, M., Publishing house: Litera Nova, 232 p.

ROLE OF POLITICAL SYSTEM AND ACTIVITY OF POLITICAL PARTIES IS ON DEVELOPMENT OF DEMOCRACY: POLITIKO-ADMINISTRATIVE ASPECT

Hryhorij Sytnyk, (*corresponding author), Doctor of Sciences of Public Administration, Full Professor, Professor at the Department of Public Administration, Taras Shevchenko National University of Kyiv (Ukraine), <https://orcid.org/0000-0002-3083-5733>, e-mail: sgp1000@ukr.net

Anastasiya Shtel'mashenko, Candidate of Political Sciences, Assistant Professor at the Department of Public Administration, Taras Shevchenko National University of Kyiv (Ukraine), <https://orcid.org/0000-0002-7998-3729>, e-mail: shtelmashenko_ad@knu.ua

Abstract

The purpose of the article consists of complex research political and administrative aspects of the influence of the political system and activity of political parties on the forming of democratic principles of community development.

During research uses on the complex of logical methods, in particular, comparatively-political, abstractly logical, and also scientific approaches: comparatively and bibliographic.

In the article, complex research is presented political-administrative aspects of the influence of the political system and activity of political parties on forming of democratic principles of community development. It is noticed that the determining line of the functioning of any political system is its interconnectedness with other subsystems of society, that is why national features have a degree of its democratizes and becoming a problem, and a method of functioning of power is the determining criterion of typologies of the political systems. Therefore at the research of influence of the political system on forming of democratic principles of community development, in particular, it is necessary to examine the aggregate of political institutes, relations and political and legal relations, which public relations are regulated by, viability and efficiency of functioning of that or other are provided as a system influence of which on development of the indicated principles is provided an implementation of its functions (normatively regulatory, informatively communicative et al). Is it set that becoming of the democratic system of public management in Ukraine remains foreground job of nowadays and factors which brake indicated becoming are at the same time selected, among which, in particular, disunity national elite, weakness of political institutes, political corruption. It allowed to come to the conclusion, that success of decision of this task on the domestic walks of life substantially depends on the combination of advantages of conservative and democratic types of acceptance and realization political-administrative decisions, which are examined as the quintessence of satisfaction of political requirements of individuals, task forces, and others like that in the process of adjusting of social relations. Taking into ac

count its attention is accented on importance of prevailing foremost of state character in the activity of political parties, as main subjects of forming of political space, institutes of the state and optimization, political-administrative processes, what in Ukraine is not observed, that is the main factor of low efficiency of mechanism of responsibility of political power before electors.

The scientific novelty of the article consists of execution complex research political-administrative aspects of the influence of the political system and activity of political parties on forming democratic principles of community development.

Practical meaningfulness of the article is related to the possibility of the subsequent use of its materials in an educational process and research secret services at research political-administrative aspects of the influence of the political system and activity of political parties on becoming of the modern system of democratic governance in Ukraine in the context of found out factors which generate considerable difficulties in relation to becoming of the indicated system on the domestic walks of life.

Keywords: political system, political decisions, administrative decisions, state administration, democratic governance, political parties

Received: September 06, 2019

Accepted for publication: November 25, 2019

Published: December 27, 2019

Sytnyk, H & Shtel'mashenko, A. (2019). Role of political system and activity of political parties is on development of democracy: politiko-administrative aspect. Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Public Administration, (12), 63-74. <https://doi.org/10.17721/2616-9193.2019/12-6/8>